VIII. Bažnyčios ir vienuolynai
Churches and Monasteries

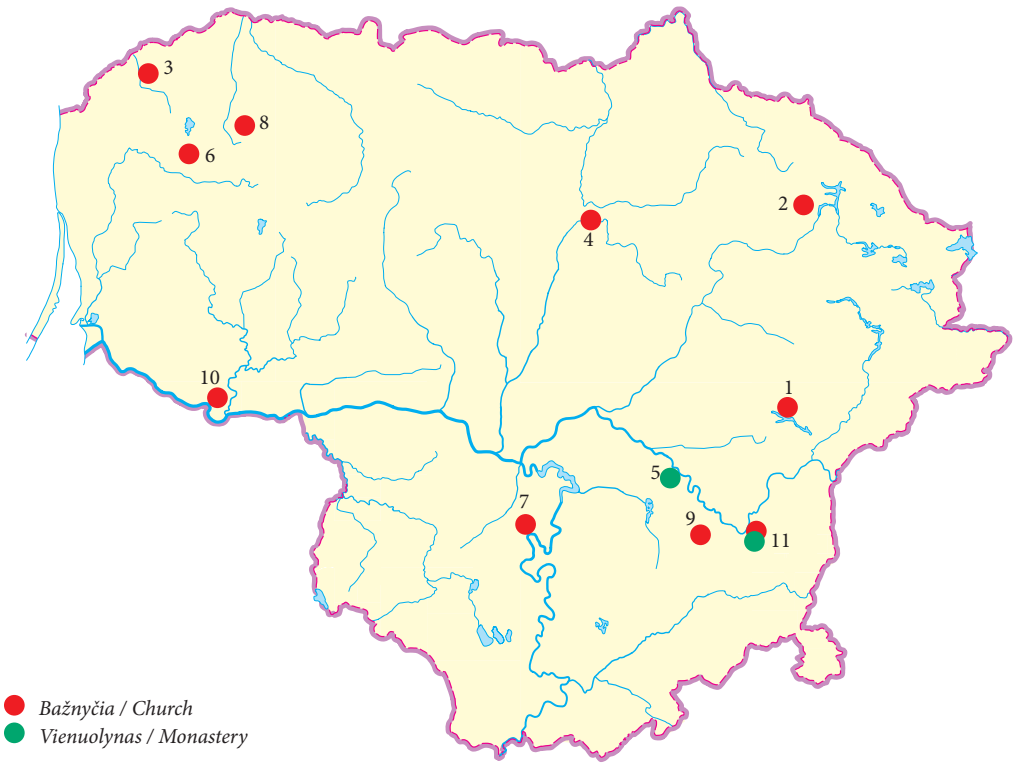

Bažnyčia / Church
Vienuolynas / Monastery

1. *Dubingiai*
2. *Jūžintai*
3. *Mosėdis*
4. *Panevėžys*
5. *Paparčiai*
6. *Plungė*
7. *Prienai*
8. *Telšiai*
9. *Trakai*
10. *Vilkyškiai*
11. *Vilnius*

Zenonas Baubonis,
Renaldas Augustinavičius,
Mindaugas Mačiulis,
Robertas Zilinskas

Vilniaus Didžiosios sinagogos liekanų tyrimai

KPD prie Kultūros ministerijos užsakymu 2011 m. birželio–liepos mėnesiais Vilniaus senojo miesto su priemiesčiais vietoje (UK 25504), dabartinės Vytės Nemunėlio pradinės mokyklos teritorijoje (Vokiečių g. 13A; 32 senamiesčio kvartalas) buvo atlikti archeologiniai tyrimai, siekiant lokalizuoti tikslią Vilniaus Didžiosios sinagogos vietą ir nustatyti jos liekanų išlikimo laipsnį.

Rengiant tyrimų projektą, pasitelkti ne tik istoriniai duomenys apie Vilniaus Didžiąją sinagogą, bet ir 2010 m. LII darbuotojo dr. Vytauto Jogėlos surinkti istoriniai planai, kurie buvo suskaitmeninti, susieti su dabartine Vilniaus miesto skaitmenine kartografine duomenų baze M 1:500 ir transformuoti į 1994 m. valstybinę Lietuvos koordinačių sistemą (LKS 94).

Pagal 1633 m. Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vladislovo IV Vazos privilegiją Vilniaus žydams leista pastatyti naują mūrinę sinagogą. Neilgai trukus Vilniaus žydų bendruomenė ją pastatė vietoj medinių maldos namų. Statytojai, siekdami padidinti vidaus erdvę, grindis nuleido apie 2 m žemiau žemės paviršiaus. Vilniaus Didžioji sinagoga buvo pastatyta kiek atokiau nuo Žydų gatvės, o į ją buvo galima patekti pro Žydų gatvėje buvusius vartus bei siaurą vadinamąjį Sinagogų kiemą.

1748 m. birželio 11 d. Vilniuje kilo gaisras, sunaikinęs didelę miesto dalį. Smarkiai apdegė ir Vilniaus Didžioji sinagoga bei ją supę pastatai. Didžiojoje sinagogoje gaisras labiausiai nusiaubė moterų galeriją. Po gaisro rabino Judaho ben Eliezero-YeSoDaso (mirė 1762 m.) lėšomis pastatyta nauja bima. Aron ha kodešo atstatymui XVIII a. viduryje lėšų paaukojo Bedeko Mabayito draugija. Priešais sinagogą 1758 m. buvo pastatytas Gaono namas, kuris 1800 m. už bendruomenės lėšas buvo perstatytas į Gaono sinagogą. Prie Gaono sinagogos ŠV šono glaudėsi triaukštė Laidotojų brolijos sinagoga su rūsiais, pastatyta 1747–1748 m. Po 20 metų prie jos buvo pristatytas moterims skirtas priestatas. Sinagogų kiemo ŠV dalyje, prie Didžiosios sinagogos kampu stovėjo seniausias kvartalo pastatas, vadintas senuoju kloisu. Po 1794 m. sukilimo Vilniaus Didžioji sinagoga rekonstruota – stogo PR pusėje pastatytas originalus trikampis frontonas su dviejuose lygiuose įrengtomis medinėmis galerijomis.

Svarbūs istoriniuose šaltiniuose minimi 1893 m. pertvarkymo darbai. Tuo metu inžinierius Leonidas Vineris parengė Vilniaus Didžiosios sinagogos perstatymo projektą, kuriame buvo numatyta: 1) ŠV pusėje iškirsti 3 plačias arkines angas į apatinę moterų galeriją ir taip padidinti vyrų salę, 2) moterims paskirti bibliotekos patalpą, 3) galerijos ŠR galą atitverti siena, šiek tiek pakeisti skliautą ir pakloti mozaikines grindis, 4) iš ŠV pusės įrengti naują įėjimą į išplėstąją vyrų salės dalį ir 5) pastato V kampe įrengti laiptus į antrojo aukšto moterų galeriją. Minėti pertvarkymų darbai užbaigti 1897 m.

Vilniaus Didžioji sinagoga ir prie jos buvę pastatai buvo apgriauti II Pasaulinio karo metu. 1953 m. buvo patvirtintas Vilniaus generalinis planas. Remiantis juo bei 1954 m. parengto Muziejaus (dabar Vokiečių) gatvės

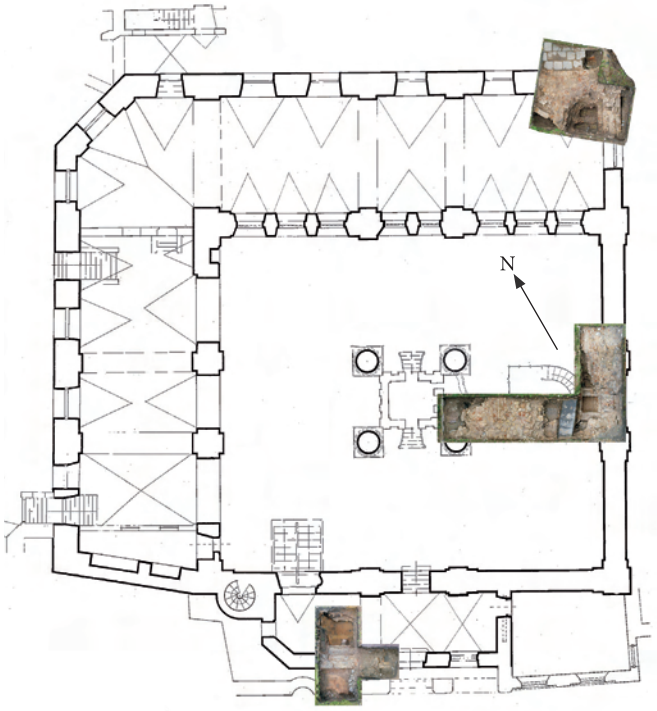

1 pav. Tyrimų vietų situacijos planas, perkeltas ant 1949 m. Vilniaus Didžiosios sinagogos pastato plano. M. Mačiulio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the excavation sites overlaid on the 1949 building plan for the Great Synagogue of Vilnius.

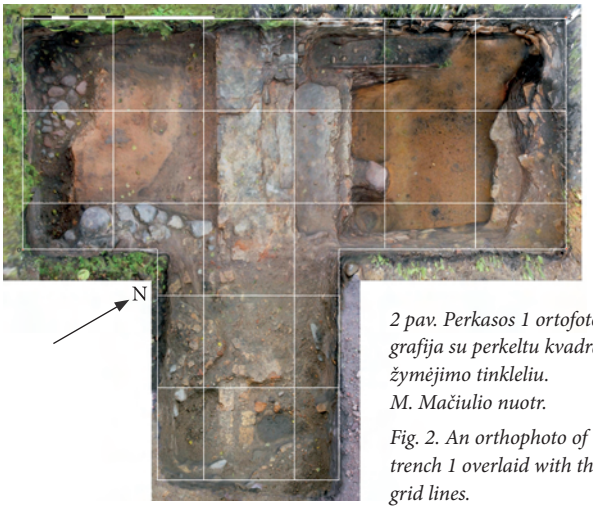

2 pav. Perkasos 1 ortofotografija su perkeltu kvadratų žymėjimo tinkleliu. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 2. An orthophoto of trench 1 overlaid with the grid lines.

rajono užstatymo projekto sprendiniais, 1955–1957 m. Vilniaus Didžioji sinagoga ir aplinkinių pastatų liekanos buvo galutinai sulygintos su žeme.

Sugretinus atrinktus istorinius planus su dabartiniu kartografiniu pagrindu bei susipažinus su Vilniaus miesto skaitmeninės kartografinės duomenų bazės turiniu, iš viso išskirti 4 perspektyviausi archeologinių tyrimų plotai: 1) įėjimas į Vilniaus Didžiosios sinagogos pastatą iš Sinagogų kiemo pusės, 2) bimos (sinagogoje paaukštinta vieta, iš kurios skaitoma Tora (Penkiaknygė)) P kolonos vieta, 3) aron ha kodešo (švenčiausia sinagogos ar žydų maldos namų vieta, kurioje yra laikomi Toros ritiniai) vieta ir 4) Vilniaus Didžiosios sinagogos R kampas. Iš jų bimos ir aron ha kadešo vietų tyrimai buvo apjungti į vieną perkasą ir iš viso tirtos 3 perkasos (1–3) (1 pav.). Bendras perkasos 1 plotas siekia 20 m^2, perkasos 2 – 35 m^2, perkasos 3 – 24,75 m^2. Iš viso ištirtas bendras 79,75 m^2 plotas. Iš perkasų iškastos žemės buvo persijojamos, naudojant 2 stacionarias sijokles 1 cm skersmens tinklo akutėmis.

Perkasa 1 tirta spėjamo įėjimo nuo Sinagogų kiemo per priestatą į Vilniaus Didžiąją sinagogą vietoje pusės. Jos paviršiuje susidaręs apie 10 cm velėnos sluoksnis, po kuria buvo kasamas 1 m storio permaišytos žemės sluoksnis su gausiomis XX a. vidurio statybinėmis atliekomis: plytų nuolaužomis, čerpių fragmentais, polietileno gabaliukais. 60 cm gylyje perkasos PV dalyje atidengtas neaiškios paskirties 1,2 m ilgio, 50 cm pločio bei 50 cm aukščio akmenų mūro pamatas. Rieduliai yra nuo 20x15x10 iki 35x30x 30 cm dydžio, surišti kalkiniu skiediniu.

Tame pačiame gylyje atidengtas sinagogos priestato P sienos mūro konstruktyvas ir joje – įėjimo į Didžiąją Vilniaus sinagogą nuo Sinagogų kiemo pusės vieta (2 pav.). Siena sumūryta iš 11–12x6,5 cm dydžio plytų, jos plotis siekia iki 1,8 m ŠR–PV kryptimi. Atkastos sienos atkarpos ilgis – 4 m ŠV–PR kryptimi. Siena iš PV (išorinės) pusės yra iki 63 cm aukščio (iki H_{abs} 110,26 m), iš ŠR pusės (vidinės) – 2,2 m aukščio (iki H_{abs} 108,54 m) (3 pav.). Priestato vidinėje sienos dalyje atkasta 1,8 m pločio įėjimo vieta. Slenksčio V pusėje aiškiai išsiskyrė 12x6,5 cm dydžio septynių plytų eilė – pakopa. Laiptų yra išlikę 3 žemyn besileidžiančios pakopos. Pirma pakopa yra 15 cm pločio. 20 cm žemiau pirmos pakopos buvo antra 15 cm pločio pakopa. 25 cm žemiau antrosios pakopos buvo trečia 30 cm pločio pakopa.

1 m gylyje (H_{abs} 110,43 m) perkasos PV dalyje atidengta apie 15–20 cm storio molio asla, plūkta prie priestato PV sienos mūro. Aslos vietoje daugiau nesigilinta.

Pasiekus 1,2–1,25 m gylį (H_{abs} 110,21–110,25 m), perkasos PV dalyje fiksuotas akmenų grindinys. Grindinio akmenys nuo 15x15x10 iki 20x20x10 cm dydžio. Šioje dalyje perkasa toliau nebegilinta. Šiame gylyje perkasos ŠR dalyje atkastos neaiškios labai fragmentiškos mūro liekanos, besitęsiančios už perkasos ŠR sienelės ribų. Greičiausiai tai sinagogos PV sienos pamatų požeminė dalis.

2,15 m gylyje perkasos ŠR dalyje, po aukščiau minėtu permaišytos žemės su statybinėmis griuvenomis sluoksniu atkastas 35–40 cm storio labai intensyvus juodos žemės kultūrinis sluoksnis. Šiame sluoksnyje surasta keliolika glazūruotų žiestų puodų šukių, 2,23 m gylyje – dvi Rusijos imperijos 1746 m. Jelizavetos Petrovnos dengos (4:a pav.). 2,25 m gylyje rastas 4,6x4x0,5 cm dydžio ornamentuotas žalvarinis knygos apkalas (4:f pav.). Pagal radinius šis kultūrinis sluoksnis preliminariai datuojamas XVIII a. viduriu – XIX a. I puse.

Po šiuo sluoksniu 2,25–2,3 m gylyje (H_{abs} 109,01–109,07 m) pasiektas įžemis – gelsvos

3 pav. Perkasoje 1 atidengtas P sienos priestato mūras iš Š. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 3. The masonry structure of the S wall addition, which was unearthed in trench 1, as seen from the N.

spalvos smėlis be priemaišų. Perkasa iškasta iki 2,53 m gylio jos ŠR dalyje (H_{abs} 108,87 m) bei iki 1,15 m jos PV dalyje (H_{abs} 110,25 m).

Perkasa 2 suplanuota taip, kad apimtų P bimos kolonos vietą, Vilniaus Didžiosios sinagogos grindų bei laiptų, vedusių į aron ha kodešą, liekanas, bei siekiant prie sinagogos PR sienos lokalizuoti aron ha kodešo vietą (5 pav.). Tiriant 11–15 cm gylyje po velėnos sluoksniu visame perkasos plote atidengtas maišytos žemės su gausiomis įvairaus laikotarpio statybinių griuvenų priemaišomis sluoksnis. Kitose perkasos dalyse šio sluoksnio storis siekia nuo 20 cm (H_{abs} 111,04–111,18 m) iki 2,54 m, kur atidengtas Didžiosios Sinagogos pirmo aukšto grindų fragmentas (H_{abs} 108,81 m).

4 pav. Individualūs radiniai: a) perkasoje 1 kultūriniame sluoksnyje rastos 1746 m. Jelizavetos Petrovnos dengos; b) Stanislovo Augusto Poniatovskio 1788 m. grašis; c) Rusijos imperijos Aleksandro III 1880 m. 1 kapeika; d) 1941 m. 10 pfenigių moneta; e) apkalas; f) knygos apkalas. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 4. Isolated finds: a) the 1746 Elizabeth denga found in the cultural layer in trench 1; b) a 1788 Stanisław August Poniatowski groat; c) an 1880 Russian Imperial Alexander III 1 kopeck; d) a 1941 10 pfennig coin; e) a metal fitting; f) a book fitting.

Perkasos PR dalyje 16–25 cm gylyje atidengtas Didžiosios sinagogos PR sienos fragmentas, orientuotas PV–ŠR kryptimi. Sienos plotis siekia 2,8 m. Atkastos sienos atkarpos ilgis 6,5 m, įgilintos į žemę sienos aukštis 2,85 m. Sienai panaudotos 30x15x7 cm dydžio plytos, tarpusavyje surištos kalkiniu skiediniu.

Perkasos ŠV dalyje 16–35 cm gylyje V dalyje atidengtas įgriuvęs plytų mūro skliautas. Skliautui mūryti panaudotos 30,5x16,5x 5–6 cm dydžio plytos. Didžioji fragmento dalis mūryta iš geltonos spalvos plytų, tarpusavyje surištų kalkiniu skiediniu. Šioje vietoje perkasa giliau nekasta.

20 cm gylyje (H_{abs} 110,88–110,90 m) perkasos PR dalyje atkasta į PR sinagogos sienos vidinę dalį įkirsta, kaip spėjama, buvusi aron ha kodešo nišos vieta (6 pav.). Ji yra 1,6 m ilgio, 1,1 m pločio bei 90 cm aukščio. Ši nišos vieta sietina greičiausiai su XVII a. I pusės sinagogos rekonstrukcijos etapu. Pirminė šios nišos paskirtis neaiški: gali būti, jog tai XVII a. I pusės sinagogos pastato pirmo aukšto langų vieta. Virš anksčiau minėtosios nišos, jos ŠR dalyje aiškiai išsiskyrė iš 24x12,2x5,3 cm dydžio plytų, rištų smulkiu skiediniu, netvarkingai sumūryta arkinės nišos sąrama. Ji yra 1,06 m ilgio bei 62 cm pločio, įgilinta iki 80 cm nuo

sienos viršaus (H_{abs} 110,20 m). Nišos sąrama yra išmūryta 1893 m. pastato rekonstrukcijos metu, aukščiau minėtosios susiaurintosios nišos vietoje, ją susiaurinant iki 62 cm pločio.

23 cm gylyje, aukščiau perkasos P dalyje minėtos nišos, atidengtas 55 cm ilgio PV–ŠR kryptimi bei 40 cm pločio PR–ŠV kryptimi mūrinio skliauto pėdos fragmentas. Jis įgilintas į nišą apie 30 cm nuo sienos viršaus. Šis fragmentas yra siejamas su antruoju, XVII a. vykusiu pastato rekonstrukcijos etapu, kai minėtosios nišos PV dalis buvo užmūryta ir susiaurinta bent per 90–100 cm, nišą paliekant 90–96 cm pločio bei įgilintą iki 80 cm nuo sienos viršaus.

85–90 cm gylyje (H_{abs} 110,15 m) po niša fiksuota tinku dengta mūrinė sinagogos PR sienos vidinė dalis. Sienos plytų dydis 30,5x 13,5–14x5,5–6 cm. Siena tęsėsi 98–100 cm žemiau nišos apačios (iki H_{abs} 109,20 m).

95–100 cm gylyje (H_{abs} 100,00–100,05 m) Š dalyje atidengti prie PR sienos vidinės dalies prigludę labai fragmentiški apie 30–40 cm dydžio pakylos likučiai. Pakylai mūryti naudotos 28–29,5x14,5–16x6,5–7,5 cm plytos. Šie fragmentai yra sietini su XVII a. I pusės sinagogos rekonstrukcijos etapu.

Perkasos ŠV dalyje 35–110 cm gylyje kastas permaišytos žemės sluoksnis su pavieniais XVII–XIX a. datuojamais radiniais: frontalinių, karnizinių koklių pakraštėliais. Šiame gylyje rasti du Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vilniaus (1664 m.) ir Lenkijos (1664 m.) Jono Kazimiero šilingai.

1,1–1,15 m gylyje (H_{abs} 110,28 m) atkasti 1,78 m ilgio PV–ŠR kryptimi, 27–35 cm pločio ŠV–PR kryptimi bei 45–52 cm aukščio bimos pakylos laikančiosios sienos fragmentai su 12–16 cm skersmens staktų antspaudų žymėmis iš P pusės. 1,25 m gylyje (H_{abs} 109,97 m) aptiktas kolonos bazės toras (veleno pavidalo išgaubta kolonos bazės dalis) – bimos PR kolonos fragmentas (7 pav.). Atkastas fragmentas 57 cm skersmens, 40 cm aukščio. Didžioji šio kolonos fragmento dalis pateko už perkasos PV sienelės. Iš karto po minėtuoju kolonos bazės toro fragmentu (PV dalyje) atkastas 98x76 cm dydžio kolonos bazės plinto (plokščia kvadratinė akmens plyta, esanti po kolo-

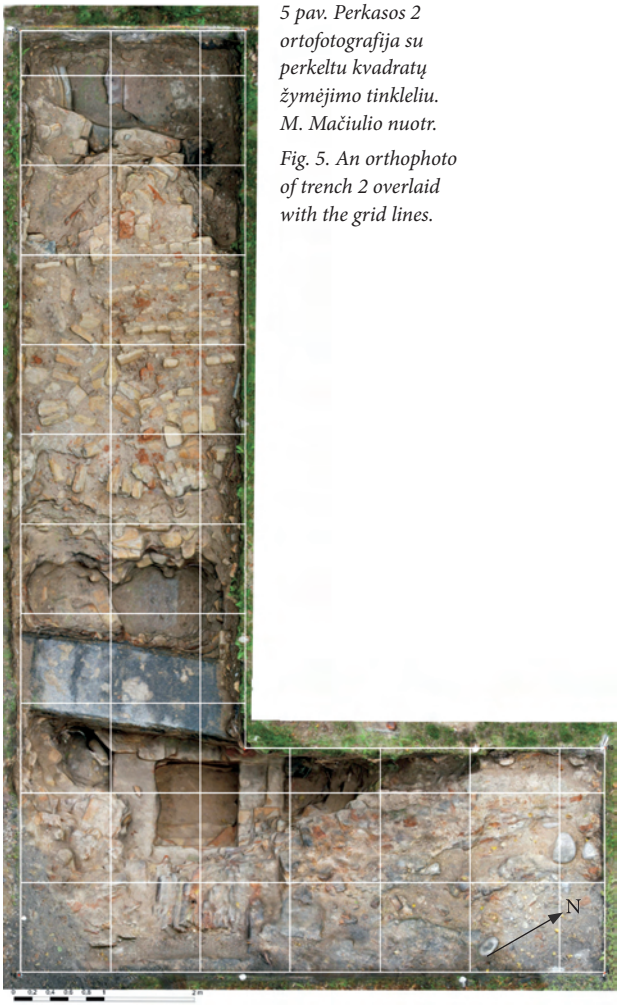

5 pav. Perkasos 2 ortofotografija su perkeltu kvadratų žymėjimo tinkleliu. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 5. An orthophoto of trench 2 overlaid with the grid lines.

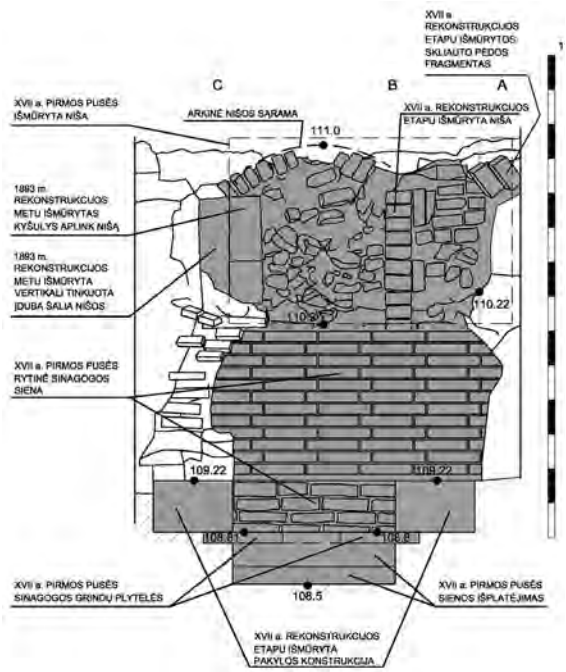

6 pav. Kodešo pjūvis. M. Mačiulio brėž. su R. Zilinsko komentarais.

Fig. 6. The section of the aron ha-kodesh.

7 pav. Bimos PR kolonos bazės toro fragmentas perkasoje 2 iš ŠR. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 7. A fragment of the bimah's SE column's torus in trench 2, as seen from the NE.

nos baze) paaukštintas teraco grindų fragmentas. 2 m gylyje (H_{abs} 109,35 m) perkasos centrinėje dalyje atkastas laiptus laikančios sienos fragmentas. Jo ilgis siekia 1,8 m V–R kryptimi, plotis 2 m ŠR–PV kryptimis. Fragmentas mūrytas iš 28–29,5x14,5–16,0x6,5–7,5 cm dydžio plytų, naudojant kalkinį skiedinį. Jo didžioji dalis pateko po šilumine trasa, kuri kerta perkasą PV–ŠR kryptimis. 2,1 m gylyje rasta Rusijos imperijos Aleksandro III 1880 m. 1 kapeika (4:c pav.). 2,15 m gylyje (H_{abs} 109,22 m), po laiptų maršo sienos fragmentu aptikta pakylos konstrukcija, prigludusi prie sinagogos PV sienos vidinės dalies. Pakyla mūryta iš 2 simetriškų 80 cm ilgio mūrinių konstrukcijų, orientuotų ŠV–PR kryptimis. Kiekvienos dalies plotis siekia 46 cm. Jos įgilintos 40 cm nuo konstrukcijos viršaus.

2,2 m gylyje nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 108,80 m) atkasti trijų 46x46x8,5 cm dydžio grindų plytelių fragmentai, pakloti virš centrinėje dalyje fiksuoto sinagogos R sienos vidinės dalies išplatėjimo. Šio išplatėjimo storis 30 cm. Sienos išplatėjimas įgilintas iki 40 cm. Čia pasiektas įžemis – smėlis (H_{abs} 108,40 m). Šalia sienos rastas Abiejų Tautų Respublikos Stanislavo Augusto Poniatovskio 176? m. grašis.

2,3 m gylyje (H_{abs} 108,86 m) atkastos teraco grindys. Šioje vietoje perkasa toliau negilinta. Ji kasta iki 2,5 m gylio (H_{abs} 108,85 m).

Perkasa 3 tirta spėjamoje sinagogos R kampo vietoje. 11–20 cm gylyje jos centrinėje dalyje iš karto po paviršiniu velėnos sluoksniu atkastas Didžiosios sinagogos R sienos kampas (8, 9 pav.). Sienos plotis siekia nuo 1,5 m iki 1,6 m. Jai išmūryti panaudotos 28–29,5x 14,5–16x7,5 cm plytos. Siena nuo žemės paviršiaus įgilinta 2,9 m. Atkastas jos fragmentas orientuotas V–R kryptimi. Didžioji šios sienos fragmento dalis pateko už perkasos ribų.

Ties siena perkasa giliau kasama nebuvo. 30 cm gylyje joje rastas ATR Stanislovo Augusto Poniatovskio 1788 m. grašis (4:b pav.). Kiek giliau, 45 cm gylyje, rasta vokiška 1941 m. 10 pfenigių moneta (4:d pav.)

Perkasos Š, R ir V dalyse po paviršiniu velėnos sluoksniu atkastas apie 80 cm storio permaišytos žemės sluoksnis su gausiomis įvairaus laikotarpio statybinių griuvenų priemaišomis. Tarp šių statybinių griuvenų aptikta keletas radinių, datuojamų XVII–XIX a: karnizinių frontalinių koklių fragmentų, žiestos glazūruotos keramikos šukių. 75 cm gylyje rastas 12 cm ilgio žalvarinis knygos apkalas (4:e pav.).

3,13 m gylyje (H_{abs} 107,76 m) atidengtas 1,2 m ilgio, 45 cm storio sienos fragmentas (sienos vidinė pertvara?), orientuotas V–R kryptimi. Fragmentas įgilintas iki 60 cm, išmūrytas iš raudonų 28x6,5–7 cm dydžio plytų. Šio sienos fragmento paskirtis neaiški: galbūt tai ankstyviausios XVI a. statytos medinės sinagogos pamatas arba vidinės pastato sienos pertvara. Perkasa šioje vietoje daugiau negilinta dėl galimos sienelių griūties. Ji tirta iki 3,58 m gylio (H_{abs} 107,31 m), įžemis nepasiektas.

Archeologinių tyrimų metu buvo surasti keli šimtai keramikos, koklių fragmentų, bei 33 individualūs radiniai, kurie datuojami XVII a. II puse – XX a. viduriu.

Archeologinių tyrimų metu XVIII a. II pusės vertingas sluoksnis aptiktas tik perkasoje 1. Kitose dviejose perkasose archeologiškai vertingo sluoksnio nerasta, tik architektūrinės liekanos. Vietoj jo fiksuotas storas, nuo 60 cm

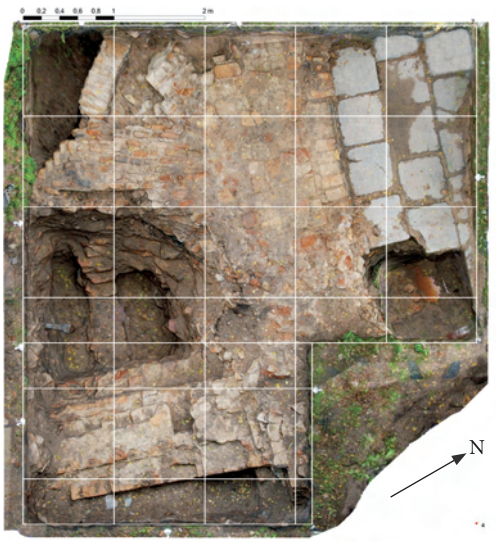

8 pav. Perkasos 3 ortofotografija su perkeltu kvadratų žymėjimo tinkleliu. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 8. An orthophoto of trench 3 overlaid with the grid lines.

9 pav. Perkasoje 3 atidengtas sinagogos pastato R kampas. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 9. The E corner of the synagogue building unearthed in trench 3.

iki 3,3 m, griuvenų sluoksnis, susiformavęs sunaikinant sinagogą XX a. viduryje. Po šiuo sluoksniu archeologinių tyrimų metu rasti gana neblogai išsilaikę, kaip parodė istoriniai architektūriniai tyrimai, kelių statybos etapų Vilniaus Didžiosios sinagogos architektūriniai elementai, datuojami nuo XVII a. I pusės (po 1633 m.) iki paskutiniojo rekonstrukcijos etapo, vykusio 1893 m.

Atkasus Vilniaus Didžiosios sinagogos fragmentus, buvo atlikti istoriniai mūro tyrimai. Tyrimų metu architektūrinių detalių fiksacijai buvo panaudotas 3D lazerinis skaneris (operatorius – Renaldas Mažeika). Atidengtos Vilniaus Didžiosios sinagogos sienų liekanos buvo uždengtos geotekstile, kuri buvo užpilta švariu atvežtiniu supiltiniu gruntu bei apsėta žole, tokiu būdu atkuriant buvusį vietos vaizdą prieš tyrimus.

The Excavation of the Remains of the Great Synagogue of Vilnius

During the 2011 excavation at the sites of fragments of the Great Synagogue of Vilnius, three trenches (trench 1, 20 m^2, trench 2, 35 m^2, trench 3, 24.75 m^2, a total of 79.75 m^2) were excavated (Fig. 1). Several hundred potsherds, stove tile fragments, glass shards, architectural elements of the synagogue as well as 33 individual finds (Fig. 4), which all date to second half of the 17th – mid-20th century, were found during the excavation.

A valuable layer from the second half of the 18th century was found during the excavation only in trench 1. No archaeologically valuable layer was found in the other two trenches, only architectural remains. A 60 cm – 3.3 m thick rubble layer, which was created in destroying the synagogue in the mid-20th century, was recorded in its place. Under this layer, as shown by the historical architectural investigation, were discovered architectural elements from the several stages in the construction of the Great Synagogue of Vilnius. A masonry structure of the S wall of the synagogue's addition and in it the synagogue's entrance from the courtyard (Figs. 2–3) were found in trench 1. A fragment of the synagogue's S wall was unearthed in trench 2 (Fig. 5) as well as the site of the *aron ha-kodesh*, which, as suspected, had been cut into the interior of the synagogue's SE wall (Fig. 6). A fragment of the bimah's SE column (Fig. 7), a fragment of the wall supporting the stairs, and, under it, a platform base up against the synagogue's SW wall were also discovered. The corner of the synagogue's E wall was discovered in trench 3 (Figs. 8–9).

The discovered architectural elements date from the first half of the 17th century (after 1633) to the last reconstruction stage in 1893.

Olegas Fediajevas

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios šventorius

2011 m. pratęsti archeologiniai tyrinėjimai Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios šventoriuje. Jie pradėti 2008 m., įgyvendinant pastato restauravimo bei šventoriaus sutvarkymo ir komunalinių trasų įrengimo projektą. Tada šventoriuje iki įžemio ar projektinio gylio ištirtas 501 m^2 plotas, užfiksuoti 372 XV–XIX a. datuojami kapai, bažnyčios viduje – 673 m^2 dydžio plotas, rasti 82 XVI–XVII a. palaidojimai (*ATL 2008 metais*,